

МУГАЛЛИМ ХЭМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРҮҮ

ISSN 2181-7138

№ 2/1 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӨЛЕҰОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкемлестиріушілер:

Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириу
Министрлиги, ӨЗПИИИ
Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз хэм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гууалық
берилген.

Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жууан қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған узиндилер «Мугаллим хэм узликсиз билимлендириу» журналынан алынды, деп көрсетилуи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлұматларға автор жууанкер.

МАЗМУНЫ

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Усаров Ж.Э., Расулов А.Н. Иктисодиёт билимини такомиллаштиришнинг назарий асослари	4
Усаров Ж.Э., Бобоходжаева Л. Аралаш таълим шаклини кластер ёндашувлар асосида такомиллаштиришнинг ўзига жиҳатлари	10
Тошов М.Ж. Умумтаълим мактабларида маънавий ва маърифий тарбия ишларини мониторинг қилишнинг ўзига хос хусусиятлари	13
Эшнаев Н.Ж. Суицид ва унинг ижтимоий-психологик омиллари	20
Абдалова С.Р. Таълим сифати: муаммолар, фикр ва мулоҳазалар, таклиф ва тавсиялар	24
Тўрақулов Б.Н., Бахтиёров Р.М. Мутахассисларни тайёрлашда касбий фаолиятнинг ўзига хос хусусиятлари	29
Рахманова М.Қ., Миржалилова Б. Б. Касб таълими талабаларининг педагогик интеграция асосида ижтимоий мослаштириш омиллари	33
Мусурманов Р. Мактаб ва ота-оналар ҳамкорлиги дарс интизомига нисбатан ўқувчиларнинг ижобий муносабатлари гаровидир	38
Мирзаева С.Р. Талаба валеологик онгининг психологик ҳимоя механизмлари билан детерминантлашуви	42
Мирзарахимова Г. Бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашда мустикал таълимнинг ўрни	47
Исламова М. Ш. Касбий дунёқарашни шакллантириш асослари	50
Жуманова Ф.У. Бўлажак ўқитувчи – бўлажак тарбиячи ҳамдир	54
Asadullaeva M. A. Inklyuziv ta'limda musiqa terapiya	57
Усаров Ж.Э., Абдусаматова Ш.С. Талабаларнинг ўзини ўзи ривожлантириш компетенцияларни шакллантириш	60
Abduxamidov S. M. San'at asarlari vositasida badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirishning art-terapiya usullari	64
Egnazarova G.O. Ta'lim muassasasining innovatsion faoliyatini joriy etish xususiyatlari	66
Элмурзаева Н.Х. Педагогические требования к организации образовательного процесса в специализированных государственных образовательных учреждениях	69
Тошов М.Дж. Развитие здоровьесберегающей компетенции специалистов профессионального образования	75
Элмурзаева Н.Х., Суяров А.М. Самообразование личности в процессе профессиональной подготовки студента	77

ТИЛ ҲАМ ӘДЕБИЯТ

Эгамбердиева Ф. Эссе жанридаги материалларда тил ва услуб масалалари	83
Egamberdiyeva F.O. Matn yaratish usullari	87
Бурханов А.А., Абдужалилова М.М. Лексические особенности просторечия русского языка	92

МУСИҚИЙ ТАЪЛИМ

Қаюмов Ж. С. Шашмақомга бахшида умр	96
Юнусов О. Ф. Ўзбек ашулчилигига мос маҳаллий ва ижрочилик миллий услублар	99
Лутфуллаев А.Қ. Ёшлар тарбияси ва мусиқа санъати	103
Юнусов О.Ф. Бўлажак мусиқа ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришда Вокал фанининг аҳамияти	106
Xalilova M. M., Isoqova G. A. Musiqa madaniyati darslarida musiqa savodi faoliyati	108

БАСЛАЎШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Қурбонова М. Мустақил ишларни ташкил этиш асосида бошланғич синф ўқувчиларининг ўқув-билиш компетенцияларини шакллантиришга йўналтирилган методлар	112
Sayfullayeva I.Q. Nutqida kamchiligi bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirishda art-texnologiyalarning o'rni	116
Rahmonov A.R. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijtimoiy pedagogik moslashuvchanligida ota-onalarning rolini oshirish masalasi	119
Абдужалилова Ш. Бошланғич синф ўқувчиларини янги мафкуравий тарбиялаш омиллари	122
Йўлдошев О.А. Бошланғич синфларда техноген цивилизациядан фойдаланишнинг педагогик шарт-шароитлари	125
Abduxamidov S.M. Bolalar uchun art-terapiya usullarining imkoniyatlari	129

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХБЎЛК ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

О'таев А. Yo. Talabalar siyosiy madaniyatini takomillantirish omillari	132
Qodirov I.D. Tarix fanini o'qitish samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish	136
О'таев А.У. Alisher Navoiyning siyosiy qarashlari	140
Mahkamova Sh. R. Insoniyat evolyutsiyasida musiqa san'atining tutgan o'rni	144
Юнусов О. Г. Опера хонандалик санъатининг ривожланиш тарихидан	148
Равшанов Ж.Ф. Формирование некоторых ключевых компетенций на уроках истории	156

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

МУСТАКИЛ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ АСОСИДА БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ЎҚУВ-БИЛИШ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН МЕТОДЛАР

Қурбонова М.

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: хотира, диққат, операция, шаклантириш, фаоллаштириш, метод, фикрлаш, фаолият, муаммоли, вазият, назорат, ўзини ўзи назорат, жамоавий, шахсий, бошқариш, таълим, тарбия, ўйин, ориентировка, таҳлил қилиш, синтез, солиштириш, классификациялаш, технология, гуруҳларда ишлаш, глобал ва бошқалар.

Ключевые слова: память, вниманиет, операция, формирование, активизация, метод, мышление, деятельность, проблемный, ситуация, контроль, самоконтроль, общественный, личный, управление, образование, воспитание, игра, ориентировочный, анализ, синтез, сопоставление, классификация, технология, работа в группах, глобальный и т.д.

Key words: memory, attention, operation, formation, activation, method, thinking, activity, problem, situation, control, self control, collective, personal, control, education, education, play, orientation, analysis, synthesis, Comparison, classification, technology, teamwork, global and more.

Педагогика амалиётида ўқитиш методларининг жуда катта бой мероси тўпланган. Уларни танлашда турли шароитлар, ўқитилаётган фаннинг характери, ўқувчиларнинг ёш хусусиятлари, олдинги тайёргарлик даражаси кабилар ҳисобга олинади. Чунончи, янги материални баён этишда бир хил методлар қўлланса, уни мустаҳкамлашда иккинчи ва мавзуну умумлаштиришда яна бошқа хил методлар қўлланилади. Дарсининг турли босқичларида пухта ўйлаш ва самарали методларни қўллаш жуда муҳим.

Ўқитиш методларини қуйидагиларга бўлиш мумкин: тафаккур, хотира, диққат ва ҳаёлни алоҳида операцияларини шакллантирадиган ва фаоллаштирадиган методлар; фикрлаш фаолиятида муаммоли ва изланишли вазиятларни вужудга келтирадиган методлар; ўқувчиларнинг ўқув материални ўзлаштириш билан боғлиқ кечинмалари ва ҳиссийларини фаоллаштирадиган методлар; назорат ва ўқувчиларнинг ўзини ўзи назорат методлари; ўқитиш жараёнида ўқувчиларнинг жамоавий ва шахсий ўзаро муносабатларини бошқариш методлари. Аммо таълим-тарбия жараёнига қўйилаётган янги талаблар ўқитишнинг методларини янада такомиллаштиришни талаб қилмоқда.

Бизнинг фикримизча, бошланғич синф ўқувчиларининг билишга қизиқишлари авваламбор дарсларда юзага келади. Шунинг учун ўқитувчи ўқитишнинг турли методлари, шакллари ва турларини қўллаган ҳолда дарсининг ҳар бир босқичида

Ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштиришга, ўқишга қизиқишни оширишга интилишлари лозим. Ўқитувчи ўз дарсларида кўпроқ таянч схемалар, жадваллар, харточкалар, тарқатма материаллар, қизиқарли машқлардан фойдаланишлари муҳим ҳисобланади. Улар хайратланиш ҳиссини, янгиликларни, қутилмаганликни келтириб чиқаради, зийраклик, ташаббускорликни ривожлантиради, хайрихоҳлик муҳитини яратади. Ўқувчиларда билишга қизиқишни қарор топтириш учун ўқитувчи қуйидаги методлардан фойдалангани яхши натижалар беради: барча ўқувчилар учун қўлидан келадиган топшириқларни бажариш орқали муваффақият вазиятини яратиш, олдинги билимларга таянган ҳолда янги материални ўрганиш; ишонч ва ҳамкорлик муҳитини дарсда яратиш орқали ижобий эмоционал кайфиятни, ўқитувчининг ёрқин ва эмоционал нутқини яратиш; ўз ва бошқалар фаолиятини баҳолаш орқали рефлексия, еўп вариантли жавобларни (масалан, «нима учун қийин бўлди?», «дарсда нимани билдингиз ва кашф этдингиз?» ва б.к.) талаб этувчи саволларни бериш билан фаолият натижасини баҳолаш; қизиқтирадиганлик, дарснинг музыкали фрагментлар, ўйинли ва мусобақали шакллари орқали ўзига хос бошланиши.

Бизнинг фикримизча ўқувчиларнинг билишга қизиқишларини ривожлантиришнинг воситаларидан бири бу ўйин ҳисобланади. У ўқувчиларнинг фикрлаш фаолиятини фаоллаштириш, уларни билишга стимуллаштириш методи сифатида фойдаланилади. Ўқувчиларни ўйин фаолиятига жалб этиш дарсга бўлган қизиқишни кучайтиради. Дарсда ўқитувчининг «ижодий 5 дақиқаси»дан фойдаланиш, яъни, ўқувчининг шеър, топшимок, эртақ, матал тўқиши яхши натижа беради. Бундай методларни қўллаш коммуникатив компетенцияларни шакллантириш учун шароит яратади. Ўқув жараёнини фаоллаштириш учун ўқитувчи системали тарда ўқувчиларга машқларнинг ҳар хил турларини таклиф этиш мумкин. Атроф муҳит дунёси дарсларида ўқувчилар катта қизиқиш билан ўрганилаётган мавзу бўйича хабарни тайёрлайди. Она тили ва адабиёти дарсида ёзувчилар асарини ўрганиш билан, ўқувчи бу ёзувчининг ҳаёти ҳақида кичкина ҳикоя тайёрлайди. Бошланғич синф ўқувчиларининг ўқув-билиш компетенцияларини шакллантиришда ўқитувчи қуйидаги замонавий технологияларни эгаллаган бўлиши муҳим: муаммоли ўқитиш: гипотезаларни, муаммонни қўя олиш, билиш вазифасини англаш; лойиҳали ўқитиш: мақсадларни амалга ошириш учун предмет билимларидан фойдалана олиш, ахборотни топиш, қайта ишлаш ва ифодалаш, тадқиқот натижаларини расмийлаштириш ва уни ифодалаш, муҳим ахборотни чиқариш, уни ўқув материалларидан мустақил топиш; ўйин фаолияти; ишчанлик ва ташкили-фикрий ўйинлар – билиш вазифаларини англаш, вазифаларни ечишнинг ҳар хил методларига ориентировка қилиш; ижодий ўйин: таҳлил қилиш, синтез, солиштириш, классификациялаш операциялари ўқув вазифаларини ечиш учун амалга ошириш; ихтирочилик вазифаларини ечиш назарияси; танқидий фикрлашни ривожлантириш технологияси; гуруҳли технологиялар – гуруҳларда ишлаш; глобал ахборот муҳитида ўқитиш технологияси.

Ўқувчиларнинг ўқув-билиш компетенциясини шакллантиришда маҳаллий ва хорижий илғор тажрибаларни ўрганган ҳолда энг мақбул метод ва технологиялардан фойдаланиш, методик таъминотни такомиллаштириб бориш, машғулотлар жараёнига замонавий педагогик технологияларни қўллаш орқали билим бериш сифатини, ўқувчиларда мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантиришни таъминлаш лозим. Мазкур жараёни янги авлод ўқув адабиётлари, замонавий жиҳозлар билан таъминлаш, уларга билимли ўқитувчиларни жалб этиш, билим ва кўникмаларини тиклаш, уларни янгилаш келажак қаратилган мазкур фармонларда белгиланган вазифаларни ечишга ёрдам беради.

Таълим мазмунини ўзлаштиришда ўқувчиларнинг билиш фаоллигига муносиб равишда қуйидаги методлар қўлланиши мумкин: тушунтириш-иллюстратив (ахборотли рецепттив), репродуктив, муаммоли баён, хусусий изланиш ёки эвристик ҳамда тадқиқот. Таълим фаолиятини ташкил қилиш ва амалга ошириш жараёни билимни узатиш, уни қабул қилиш, англаш, эса сақлаш ва амалда қўллаш олишни назарда тутати. Таълимнинг озғак методлари: ҳикоя, маъруза, суҳбат ва бошқалар. Бу методларни қўллашда ўқитувчи сўз воситасида ўқув материални баён қилади, тушунтиради, ўқувчилар эса тинглаш, эслаб қолиш орқали қабул қиладилар.

Ҳикоя методида ўқувчиларга бериладиган билим мазмунини озғак баён қилиш назарда тутилади. Ҳикоянинг бир неча тури мавжуд: ҳикоя-муқаддима, ҳикоя баён ва ҳикоя-хулоса. Биринчисининг мақсади: ўқувчиларни суҳбат орқали янги билимни қабул қилишга тайёрлаш. Ҳикоянинг бу тури нисбатан қисқалиги, ёрқинлиги, қизиқарлилиги ва ҳиссиётга бойлиги билан ажралиб туради, янги билим олишга қизиқиш уни фаол ўзлаштиришга эҳтиёж уйғотади, дарсга бефарқлик, қоқайдликни йўқотиб, билим олиш мақсадини ҳосил қилади. Ҳикоя-муқаддима вақтида ўқувчи фаолиятининг вазифалари тўғрисида тушунарли шаклда хабар берилади.

Ҳикоя жараёнида ўзлаштиришнинг фаоллашишига ёрдам берувчи дидактик услублардан фойдаланиш зарур.

1. Дарс мавзусини билдириш. Янги мавзунга баён қилиш олдида ўқувчиларга ечими янги билимлар учун зарур бўлган масала таклиф қилинади ва у шу дарсда ўрганиш объекти бўлиб қолади, яъни муаммоли вазият вужудга келтирилади. Янги материални ўрганиш ёки амалий топшириқларни бажариш билан, ёки тажриба қўйиш билан, ёки табиатда ўтказилган кузатишларни таҳлил қилиш билан бошланади.

2. Баён режасини билдириш. Бу услуб фақат ўзлаштириш жараёнини фаоллаштирибгина қолмасдан, балки ўқувчиларни бутун баён тизимини яратишга ўргатади, бу билан тафаккурнинг мантикий изчиллигини ривожланишга, ўрганилаётган факт ёки ҳодисалар ўртасидаги муайян боғланишларни аниқлашга ёрдам беради, масалан, «Чўл табиати» мавзусини баён қила туриб, ўқитувчи доскага ушбу режани ёзиши мумкин: Табиий зоналар харитасида чўлларнинг жўғрофий ўрни. Чўл иқлимнинг хусусиятлари. Чўлда йил фасллари ва бошқалар.

3. Ўқувчилар эътиборини фаоллаштирувчи саволларни баён давомида қўйиб бориш.

4. Ўқувчиларнинг идрок қилиш фаолиятларини фаоллаштирувчи таққослаш (масалан, дала, боғ, полиз, чўл, дашт ва ўрмон ўсимлик ҳамда ҳайвонот дунёсини таққослаш кабилар).

5. Янги материални уни баён қилиш давомида илгари ўрганилганлар билан, турмуш билан, амалиёт билан (масалан, «Скелет» мавзусини «Мушаклар» мавзуси билан, жонажон ўлка табиатини ҳар хил зоналар табиати билан) алоқасини ўрнатиш.

6. Ҳикояга мақол, қизиқарли материал ёки китоб кабиларни ўқишни киритиш. Қўшимча материалдан фойдаланиш ўқитувчи ҳикоясини бойитади ва конкретлаштиради. Ҳикоя давомида мақол, матал ва топишмоқлардан фойдаланиш ҳам уни бойитади ва баён қилаётган материални қабул қилиб олинишини осонлаштиради.

7. Кўргазмалилик (сурат, жадвал, техника воситалари)ни қўллаш. Ҳикоя давомида кўргазмалиликнинг турли воситаларидан фойдаланиш ўқувчиларда аниқ тасавурлар шаклланишига, ўрганилаётган материалга диққат ва қизиқишни қувватлашга, уни онгли ўзлаштирилишига ёрдам беради. Схема важадваллар, тажрибалар сурати, доска ва дафтардаги ҳамда хулосалар ўқув материални ўзлаштирилишини осонлаштиради. Лекин кўрсатилган дидактик услублардан фойдаланиш ўқувчилар ақлий

қобилиятини максимал фаоллаштириш учун етарли эмас. Бу вазифани бажаришга муаммоли баён қилиш ёрдам беради, у ўқувчиларнинг мустақил фаолиятига асосланади ва ўқитувчи томонидан қўйилган масала ва муаммоларни ҳал қилишдан иборат бўлади.

Сухбат методи атрофлича ўйланган саволлар ёрдамида ўқитувчи билан ўқувчи орасидаги алоқани кўзда тутиб, уларнинг мустақил фикрлашини янги тушунчаларни эгаллашга олибкелади. Уни қўллашда саволларни қўйиш, ўқувчиларнинг жавобларини муҳокама қилиш, хулосаларни шакллантириш методларидан фойдаланилади. Сухбат давомида ўқитувчи ўқувчиларнинг нутқ саводхонлигига алоҳида эътибор қаратади. Бу турли тушунтиришлар билан олиб борилади ҳамда уларнинг қабул қилиши аниқлаштирилиб борилади. Ўқувчилар катта бўлган сари уларга бериладиган муаммоли саволлар ҳам катталашиб боради. Муаммоли вазиятнинг юзага келишида факт ва натижа ўртасидаги алоқа бирданига очилмайди, аста-секин бўлади. Бунда савол туғилади: Бу нима? (масалан, турли предметларни сувга туширамиз: биттаси чўқади, бошқаси чўкмайди); материалнинг айрим қисмларини баён қилгандан кейин ўқувчи тахмин қилиши керак (масалан, муз эриши, иссиқ сув билан тажриба қилиш, масалани ечиш); баъзан, айримлари, фақат айрим ҳолларда каби сўзлардан фойдаланиш ўзига хос билиш белгилари бўлиб хизмат қилади; фактни тушуниш учун уни бошқа фактлар билан солиштириб кўриш, айрим ақлий операцияларни амалга ошириш лозим (масалан, турли ўлчовларни қилиш, гуруҳ билан ҳисоблаш).

Сухбат ўтказилгандан кейин бажарилган ишларга ушбу мақсадга йўналган саволлар ёрдамида яқун чиқариш ке-рак. Масалан, Тут ипак қурти қандай ривожланади? Унинг ташқи кўриниши қандай? Қуртнинг танаси қандай шаклда? У қандай ҳаракат қилади? Нима билан овқатланади? Пилла ўраш қанча вақт давом этади? Пилла ичида нима бўлади? Капалак қандай ҳосил бўлади? Капалак пилладан қандай чиқади? У қанча вақт яшайди? Ва бошқалар. Бундай саволлар ўқувчиларнинг мустақил ақлий фаолиятини ривожлантиради, чунки саволларга жавоблар ишлаб чиқариш кузатишлари билан қувватланган бўлади.

Сухбатнинг ўқув жараёнида қандай ўрин эгаллаши ва қандай дидактик мақсадни мўлжалланганлигига қараб қуйидаги: кириш сухбати, такрорловчи сухбат, баён қилувчи сухбат ва яқунловчи сухбат турлари фарқ қилинади. Кириш сухбати янги бўлим ёки янги мавзунини ўрганиш олдидан фойдаланилади. Унинг мақсади ўқувчилардаги дарсда ўрганиладиган масала бўйича тасаввурларни аниқлаш ёки тиклашдир. Масалан, «Дала мавзусини ўрганишга кириша туриб, кириш сухбат вақтида ўқувчиларга ушбу саволларни бериш керак. Ким далада бўлган? Далаларда нималар ўсади? Сиз қандай маданий ўсимликларни биласиз? Сиз қандай техника ўсимликларини биласиз? Сизга қайси ғалла ўсимликлари маълум? Фақат шундан кейингина ўқитувчи янги материални тушунтиришга киришади.

Такрорловчи сухбат ўрганилган материални мустаҳкамлаш ва англаб олишга ёрдам беради. У янги материални ўрганилгандан кейин шу дарснинг ўзида ёки мавзу ёки бўлим ўрганилгандан кейин ўтказилади ва 5 дақиқадан 10-15 дақиқача вақт олиши мумкин. Бундай сухбат вақтида ҳам мавзунини ўрганишдаги ўша кўргазмани қурол ва тарқатма материаллардан фойдаланилади. Баён қилувчи сухбат ўқувчиларнинг ўзлари томонидан жисм ва ҳодисаларни кузатишини назарда тутди. Ўқитувчи томонидан йўналтирилган ўқувчилар ўзлари учун янги объект ва ҳодисалар билан танишадилар. Объект ва тажрибаларни кузатиш натижасида ўқувчиларда шахснинг ҳар томонлама ривожланиши учун катта аҳамиятга эга бўлган тадқиқий ёндашиш шаклланади. Муаммо қўйилиши ва уни мустақил ҳал қилиниши ўқувчиларнинг билишга

қизиқишини, яъни уларнинг билимларни эгаллашга ва масалалар ечишни ўрганишга бўлган интилишларини ривожлантириш учун рағбатлантириш бўлиб хизмат қилади. Муаммони ҳал қилишда асосий вақтни амалий иш эгаллайди. Чунончи, «Куз», «Қиш», «Баҳор» мавзуларини ўрганишда ўқувчилар олдига қуйидаги муаммоли саволларни қўйиш мумкин: Нима учун кузда қушлар иссиқ ўлкаларга учиб кетадилар? Нима учун баъзи хайвонлар қишда ухлайди? Нима учун кузда совуқ тушади? ва бошқалар. Ўқувчилар олдига у ёки бу муаммони қўйишда уларнинг ҳар бири қанчалик дарс мазмунидан келиб чиқаётганини, дидактик ва тарбия мақсадларга хизмат қилишини пухта ҳисоблаб чиқиш керак. Бу талабларга жавоб бермайдиган муаммоларни қўйиш фақат дарсда қараб чиқилаётган масалаларнинг моҳиятини аниқлашга ҳалақит беради. Юқорида қайд этилганидек, таълимнинг мазмунига қўйилаётган янги талаблар ўқувчиларни мантикий фикрлаш, мантикий операцияларни бажариш методлари билан қуроллантиришни тобора кучайтиришни тақозо этмоқда. Ўқитиш методларининг турлари жуда кўп, уларнинг сонини аниқ белгилаб бўлмайди. Улар педагогик амалиёт даврида тинмай бойиб бораверади. Методлар ўқитишнинг мантикий томонларига, компонентлари ва вазифаларига қараб таснифланади.

Адабиётлар:

1. Зиёмухаммадов Б. Илғор педагогик технологиялар: назария ва амалиёт. -Т.: Абу Али Ибн Сино, 2001. - 80 б.
2. Алихонов С. Дарс жараёнида муаммоли таълим масалалари // Касб-хунар таълими, 2006.-№5. - Б.8-9.
3. Бабанский Ю.К. Ҳозирги замон умумий таълим мактабида ўқитиш методлари. - Т.: Ўқитувчи. - 1990. - Б. 4.
4. Бельская Е.М., Григорьянц А.Г. Табиатшуносликни ўқитиш /3-синф. Ўқитувчилар учун қўлл. - Т.: Ўқитувчи, 1990. - 170 б.
5. Лернер И.Я. Подготовка будущих учителей трудового обучения и трудовому воспитание школьников. Педагогические образование.-Вып. №2,-М.:Педагогика,1990.-238-242 с.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада мустақил ишларни ташкил этиш асосида бошланғич синф ўқувчиларининг ўқув-билиш компетенцияларини шакллантиришга йўналтирилган методлар, уларнинг турлари, ўтказиш методикаси қабилар ҳақида сўз юритилди.

РЕЗЮМЕ

В данной статье речь идёт о методах направленных на формирований учебно-познавательных компетенции учащихся начальных классов на основе организаций самостоятельных работ, их видах, а также о методиках их проведенний.

SUMMARY

This article discusses the methods used to shape the learning competencies of elementary school students based on the organization of independent work, their types, methods of transfer.

NUTQIDA KAMCHILIGI BO'LGAN BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA ART-TEKNOLOGIYALARNING O'RNI

Sayfullayeva I.Q.

TVChDPI "Defektologiya" kafedrasida o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: art-texnologiya, o'yin, qumterapiya, izoterapiya, musiqaterapiya, bilish jarayonlari, R.Levina.

Ключевые слова: арт-технология, игра, песочная терапия, изотерапия, музыкатерапия, процесс познания, Р.Левина.

Key words: art-technology, game, sand therapy, isotherapy, music therapy, cognitive processes, R.Levina.